

Een hedendaags verstaanskader

Gedachten bij een Paaspreek van Wolfhart Pannenberg

(Zie voor de tekst van de Paaspreek, de bijlage).

Wanneer de doden niet opstaan, dan is ook Christus niet opgewekt. Zo zegt Paulus het in 1 Korinthe 15:13. Wij hebben de neiging dat om te draaien. Het Paasevangelie zien we dan als het bericht aangaande de opstanding uit de dood, die op grond van de opstanding van Christus eenmaal zal komen. Als Christus niet was opgewekt, dan zouden ook de doden niet opstaan. Omdat Christus is opgewekt, weten we dat ook de doden worden opgewekt.

De argumentatie bij Paulus loopt echter omgekeerd. Aan de gemeenteleden in Korinthe is verteld, dat Christus is gestorven en opgewekt en dat evangelie hebben ze geloofd. Intussen twifelen een aantal van hen aan de opstanding der doden. Maar als er geen opstanding der doden is, dan is ook Christus niet opgewekt, zegt Paulus.

Het is niet toevallig, dat Pannenberg hier in zijn Paaspreek een bijzonder accent op legt. Voor Pannenberg is de opstanding der doden aan het einde der tijden de definitieve openbaring van het God-zijn van God. Al zijn vorige daden zijn daarheen onderweg. Zonder die laatste daad van de opstanding der doden blijven zijn vorige daden onaf en missen ze ook uiteindelijk hun doel. Deze verwachting van de opstanding der doden als de uiteindelijke overwinning van God en de voltooiing van zijn ooit begonnen werk in de schepping van de wereld ziet Pannenberg langzaam opkomen in de geloofsontwikkeling van Israël en zich breed maken in de apocalyptische stromingen de eeuwen voor Christus. Op deze manier is het verstaanskader geschapen, waarbinnen de opstanding van Jezus gezien kon worden als het beslissende ingrijpen van God en het grote voorteken van de opstanding van alle doden. Zonder dit verstaanskader zou de opstanding van Jezus als een opmerkelijk incident in de lucht zijn blijven hangen.

Hoe dit ook precies zij, het is duidelijk, dat reeds vóór de opstanding van Jezus geloofd werd in de opstanding der doden. Een van de meest interessante stukken in het Nieuwe Testament is in dit verband het gesprek over de opstanding tussen Jezus en de Sadduceeërs (Mattheüs 22:23-33). Jezus behoort zelf tot de stroming in het Jodendom die gelooft in de opstanding der doden. Hij staat daarin tegenover de Sadduceeërs, die daar niet in geloven. Hij gebruikt typisch rabbijnse methoden om die opstanding vanuit de overlevering te bewijzen en hij gaat in op de bezwaren van een te letterlijk, aards verstaan van de tijd die komt. De opgewekte mensen in de nieuwe tijd zullen geen mensen van vlees en bloed meer zijn, maar ze zullen zijn als de engelen in de hemelen.

Apocalypticus

Dit geloof was dus reeds aanwezig binnen het Jodendom en Paulus deelde als Farizeeër dit geloof lang reeds voordat hij Christus ontmoette. Er is zelfs iets voor te zeggen, dat de ontmoeting met Christus hem ten deel kon vallen, omdat hij niet geloofde dat het met de dood was afgelopen. Hij mag misschien gedacht hebben, dat Jezus van Nazareth als een vervloekte in de hel zou zijn, hij heeft niet gedacht, dat hij nergens meer zou zijn. Paulus leefde in een open werkelijkheid, om het met Pannenberg te zeggen, een werkelijkheid waarin méér waar is dan wat we hier en nu zien en ervaren. Zijn werkelijkheidsbeleving lag open in de richting van God, die hier en nu leeft, maar die in de toekomst nog de meest beslissende dingen zal doen aan mens en wereld. Paulus was een apocalypticus, die de opstanding der doden verwachtte en het leven der toekomstige eeuw. In dat kader levend, ontmoette hij Christus als de opgestane en ging hij zijn opstanding belijden als het beslissende voorteken, dat de voleinding van alle dingen nu nabij was.

De gedachte van dit *reeds aanwezige* verstaanskader, waardoor de opstanding van Jezus op een goede manier geduid kon worden, heeft voor Pannenberg grote gevolgen wanneer het gaat om de prediking over de opstanding in het heden. Wanneer mensen vandaag in een gesloten wereldbeeld leven, kan de boodschap van de opstanding van Jezus nooit goed begrepen worden, aldus Pannenberg. Theologen proberen er wel iets van te maken door dan over de existentiële ervaring te spreken, die de ontmoeting met het Woord van de Opgestane in gang zet, maar dat is een verinnerlijking en versmalling van waar het om gaat.

Hedendaags verstaanskader

Wie de Paaspreek nauwkeurig leest, merkt dat hij op drie manieren probeert een hedendaags verstaanskader te scheppen. In de eerste plaats zegt hij, dat het op een vooroordeel berust dat doden niet kunnen opstaan. Het is wel begrijpelijk, dat dit gedacht wordt op grond van onze dagelijkse ervaringen in deze wereld, maar het is een vooroordeel deze ervaringen als het een en het al aan te merken. In de tweede plaats zijn er dieptebelevingen in het mens zijn, die het bestaan van een andere werkelijkheid, een werkelijkheid achter onze werkelijkheid, doen vermoeden. Hij noemt ook voorbeelden van zulke belevingen. In de derde plaats is het mens zijn aangelegd op de toekomst, in die zin, dat zonder perspectief elk handelen zinloos wordt. Elders noemt hij dat met Max Scheler de 'Weltoffenheit' van het menselijke bestaan.

Zonder drang of dwang

Ik ben van mening, dat Pannenberg ons hierin een weg wijst. Hij opent in ieder geval mij de ogen voor het gevaar, dat ik een heel vroom gevoel aan Pasen overhoud, maar toch daarnaast in de feitelijkheid van het bestaan van elke dag in een gesloten wereld blijf leven, verblind door de geest van deze eeuw, die onze horizon heeft uitgewist. Hij helpt mij ook het gesprek over Pasen te voeren met mensen die er niets in zien. Hij gebruikt niet het argument: het staat in de bijbel, dus dat moet je gewoon geloven. Hij zegt ook niet: het is wel vreemd, maar op een gegeven moment voel je dat het waar is. Hij voert een rustig gesprek zonder drang of dwang over de mogelijkheid, dat het waar zou kunnen zijn en over onze ervaringswereld, die doet vermoeden, dat er nog iets te verwachten valt in de toekomst en dat er ook nu al wonderen om ons heen zijn.

Apologetiek

Die rustige, niet al te dwingende manier van trachten te overtuigen spreekt mij aan. Pannenberg is een echte apologet. Hij neemt het honderd procent op voor de heilsfeiten en wil die uit de sfeer van geheimzinnigheid halen en bestrijdt het vooroordeel van bijgeloof. Maar hij heeft gelukkig niet zoveel argumenten voor de waarheid van de opstanding als sommige andere apologeten. Die hebben er zoveel die ik niet overtuigend vind, dat ik dan juist weer aan de hele onderneming van de apologetiek ga twifelen.

Ik wens u allen een vreugdevol Pasen met bevestigingen in het heden, dat in de opstanding van Jezus de nieuwe wereld, van God die wij verwachten, aan het licht is gebracht.

Dr. Wim Dekker

P.S. Wie een zorgvuldige en toch niet al te uitvoerige argumentatie van Pannenberg rond de historiciteit van de opstanding wil lezen, kan het beste terecht in zijn uitleg van het Apostolicum, die zowel in het Duits als in het Nederlands verscheen. Wolfhart Pannenberg, De geloofsbelijdenis, Ten Have, Baarn 1976.